

YANGI O‘ZBEKISTONDA IJTIMOYIY MUNOSABATLARNI HUQUQIY TARTIBGA SOLISHNING SIFATI HAMDA SAMARASINI OSHIRISH MASALALARI

Surxondaryo viloyati Termiz davlat
universiteti Yuridik fakulteti
Yurisprudensiya yo‘nalishi talabasi
Abdimurodov Xurshid Vallamat o‘g‘li
Yurisprudensiya yo‘nalishi o‘qituvchisi
Pardayev Akmal Yo‘ldoshovich

Annotatsiya: Ushbu maqolada Yangi O‘zbekistonda amalga oshirilayotgan demokratik islohotlar sharoitida ijtimoiy munosabatlarni huquqiy tartibga solishning sifati va samaradorligini oshirish masalalari ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilingan. Muallif qonunchilik tizimini modernizatsiya qilish, qonun ijodkorligi jarayoniga raqamli texnologiyalarni joriy etish hamda huquq normalarining jamiyat hayotidagi amaliy ta’sirini baholash mexanizmlarini takomillashtirish muammolarini tadqiq etadi. Maqolada huquqiy tartibga solish samaradorligini yuksaltirishga qaratilgan ilmiy taklif va tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so‘zlar: huquqiy tartibga solish, qonunchilik sifati, Yangi O‘zbekiston, huquqiy monitoring, raqamlashtirish, qonun ijodkorligi, ijtimoiy munosabatlar.

Abstract: This article provides a scientific and theoretical analysis of improving the quality and efficiency of legal regulation of social relations in the context of democratic reforms implemented in New Uzbekistan. The author examines the problems of modernizing the legislative system, introducing digital technologies into the lawmaking process, and improving mechanisms for assessing the practical impact of legal norms on society. The article develops scientific proposals and recommendations aimed at increasing the effectiveness of legal regulation.

Keywords: legal regulation, quality of legislation, New Uzbekistan, legal monitoring, digitalization, lawmaking, social relations.

Kirish

Yangi O'zbekistonni rivojlantirishning hozirgi bosqichida davlat va jamiyat hayotining barcha sohalarini tubdan modernizatsiya qilish jarayonlari kechmoqda. Mazkur islohotlarning muvaffaqiyati to'g'ridan-to'g'ri ijtimoiy munosabatlarni huquqiy tartibga solishning sifati va uning amaliyotdagi samarasiga bog'liqdir. Yangilangan Konstitutsiyamizda mustahkamlangan "Inson qadri uchun" tamoyili huquq ijodkorligi va huquqni qo'llash amaliyoti oldiga mutlaqo yangi vazifalarni qo'ymoqda. Bugungi kunda ijtimoiy munosabatlarning dinamik rivojlanishi, iqtisodiyot va ijtimoiy sohalarning raqamlashishi qonunchilik tizimidan nafaqat barqarorlikni, balki moslanuvchanlik (fleksibillik)ni ham talab etmoqda. Biroq, qonun hujjatlarining ko'pligi, ulardagi blanketli (havolaki) normalarning mavjudligi va ba'zan ijro mexanizmlarining mukammal emasligi huquqiy tartibga solishning samarasiga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Shu bois, ijtimoiy munosabatlarni tartibga solishning sifati va mezonlarini ilmiy nuqtai nazardan tadqiq etish dolzarb ahamiyat kasb etadi. XXI asrning birinchi choragida jahon miqyosida kechayotgan global transformatsiyalar, iqtisodiy tizimlarning raqamlashtirilishi va ijtimoiy munosabatlarning keskin dinamizatsiyalashuvi davlat huquqiy siyosatining fundamental asoslarini qayta ko'rib chiqishni taqozo etmoqda. Zamonaviy yuridik fanning eng markaziy muammolaridan biri — bu jamiyatda yuzaga keladigan yangi subyektiv munosabatlarni huquqiy tartibga solishning optimal korrelyatsiyasini (mutanosibligini) topish hamda qonunchilikning ijtimoiy samaradorligini ta'minlash hisoblanadi.

Yangi O'zbekistonni rivojlantirishning hozirgi bosqichida davlat, jamiyat va shaxs o'rtasidagi munosabatlarni sifat jihatidan yangi bosqichga olib chiqish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishiga aylandi. Yangilangan O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida mustahkamlangan "inson — jamiyat — davlat" hamda "Inson qadri uchun" tamoyillari huquq ijodkorligi va huquqni qo'llash amaliyoti mantiqini tubdan o'zgartirdi. Endilikda huquqiy tartibga solish mexanizmi shunchaki davlat irodasini majburlash vositasi emas, balki ijtimoiy adolat, iqtisodiy barqarorlik va inson huquqlarini kafolatlovchi strategik instrument vazifasini bajarishi lozim.

Asosiy qism

Huquqiy tartibga solish sifati tushunchasi va uning mezonlari Ilmiy-nazariy jihatdan huquqiy tartibga solish sifati — bu qonunchilik hujjatlarining jamiyat ehtiyojlariga mosligi, ichki ziddiyatlardan xoliligi, tushunish va qo'llash uchun qulayligi hamda ko'zlangan ijtimoiy-iqtisodiy natijani bera olish xususiyatidir. Yangi O'zbekistonda ushbu sifatni ta'minlash uchun quyidagi mezonlar ustuvor etib belgilanmoqda:

Ijtimoiy adekvatlik: Qonunning jamiyatdagi real talab va istaklarni aks ettirishi.

Sistematilik: Yangi qonun hujjatlarining mavjud huquqiy tizimga ziddiyatsiz integratsiyalashuvi.

Mantiqiy-lingvistik aniqlik: Normalarning turlicha talqin qilinishiga yo'l qo'ymaydigan darajada aniq bayon etilishi.

Qonun ijodkorligi jarayonini modernizatsiya qilish Bugungi kunda qonunchilik sifati bevosita qonun loyihalarini tayyorlash bosqichiga bog'liq. Yangi O'zbekistonda "aqlli qonunchilik" (smart regulation) konsepsiyasini joriy etish muhim ahamiyatga ega. Buning uchun:

Tartibga solish ta'sirini baholash (**TSTB**) tizimi barcha darajadagi normativ-huquqiy hujjatlar loyihalari uchun majburiy xarakterga ega bo'lishi lozim. Bu qonun qabul qilinishidan oldin uning tadbirkorlik subyektlari va fuqarolarga olib keladigan iqtisodiy hamda ijtimoiy xarajatlarini hisoblash imkonini beradi. Shuningdek, jamoatchilik muhokamasi institutini (masalan, regulation.gov.uz portali orqali) yanada faollashtirish va kelib tushgan takliflarni ilmiy-statistik tahlil qilish mexanizmlarini kuchaytirish zarur.

Huquqiy monitoring va qonun hujjatlari ijrosining samaradorligi Huquqiy tartibga solishning samarasi faqat qonun qabul qilish bilan o'lchanmaydi. Eng muhim bog'in — bu huquqni qo'llash amaliyotidir. Qonunlarning hayotda qay darajada ishlayotganini aniqlash uchun huquqiy monitoring instituti tizimli yo'lga qo'yilishi kerak. Hozirgi vaqtda qonunchilikda ijro mexanizmlarining yo'qligi yoki idoraviy manfaatlar tufayli qonun normalarining cheklanishi holatlari kuzatiladi. Huquqiy tartibga solish samarasini oshirish uchun har bir qonun hujjati tarkibida uning ijrosi uchun mas'ul organ, moliyalashtirish manbasi va aniq monitoring indikatorlari ko'rsatilishi shart. Huquqiy tartibga solish sifati tushunchasining ilmiy-nazariy interpretatsiyasi

Huquqshunoslik doktrinasida ijtimoiy munosabatlarni huquqiy tartibga solish mexanizmi **(HTSM)** murakkab va ko'p bosqichli tizim bo'lib, uning fundamental asosi normativ-huquqiy hujjatlarning sifati bilan belgilanadi. Huquqiy tartibga solish sifati — bu shunchaki qonun matnining grammatik yoki yuridik-texnik jihatdan to'g'ri shakllantirilganligi emas, balki qonun normalarining jamiyatdagi real obyektiv qonuniyatlar va transformatsiyalarga adekvatligi (mosligi) hisoblanadi. Yuridik fanda huquqiy tartibga solish sifatini baholashning uchta konseptual mezon ajratib ko'rsatiladi:

Ijtimoiy-siyosiy mezon: Qonunning jamiyatdagi ijtimoiy qatlamlar manfaatlarini muvozanatda saqlay olishi, inson huquqlari va qadr-qimmatini himoya qilishga yo'naltirilganligi.

Tizimli-strukturaviy mezon: Yangi qonun hujjatlarining amaldagi milliy huquq tizimi, eng avvalo, yangilangan Konstitutsiya prinsiplari bilan vertikal va gorizontall kolliziyasiz (ziddiyatsiz) integratsiyalashuvi.

Funksional-amaliy mezon: Huquqiy normaning ijro etilish mexanizmi aniqligi, uning tushunarli bayon etilganligi va jamiyat hayotida kutilgan samarani bera olish qobiliyati. Yangi O'zbekistonda huquqiy tartibga solish siyosati klassik "davlat imperativi" (majburlash) modelidan "ijtimoiy hamkorlik va rag'batlantirish" modeliga o'tmoqda. Bu esa qonun hujjatlarining sifati faqat uning taqiqlovchi kuchi bilan emas, balki ijtimoiy munosabatlarni rivojlantirishga xizmat qiluvchi "dispozitivlik va rag'bat" (tanlash imkoniyati) salmog'i bilan o'lchanishini anglatadi.

Xulosala

Yangi O'zbekistonda ijtimoiy munosabatlarni huquqiy tartibga solishning sifati hamda samarasini oshirish yuzasidan olib borilgan ilmiy tahlillar asosida quyidagi xulosalarga kelindi:

Kodifikatsiyalash jarayonini jadallashtirish: Tarqoq holatda bo'lgan va bir-birini takrorlovchi qonunosti hujjatlarini tizimlashtirish, tarmoq kodekslarini (masalan, Ekologiya, Tadbirkorlik, Ijtimoiy ta'minot kodekslari) qabul qilish orqali qonunchilik bazasini ixchamlashtirish zarur.

"To'g'ridan-to'g'ri ishlaydigan" qonunlar ulushini oshirish: Qonunlarda havolaki normalar miqdorini kamaytirish, ijro etuvchi hokimiyat organlarining qonun mazmunini o'zgartiruvchi idoraviy hujjatlar qabul qilish amaliyotiga chek qo'yish lozim.

Raqamli qonun ijodkorligi: Qonun loyihalarini tayyorlash, ekspertizadan o'tkazish va jamoatchilik fikrini o'rganish jarayonlariga sun'iy intellekt texnologiyalarini joriy etish, korrupsiyogen omillarni avtomatik aniqlash tizimini yaratish.

Huquqiy madaniyat va inklyuzivlik: Qonun loyihalarini ishlab chiqishda aholining barcha qatlamlari, ayniqsa, fuqarolik jamiyati institutlari va ilmiy doiralar ishtirokini kafolatlovchi mexanizmlarni huquqiy mustahkamlash. Milliy huquq tizimidagi eng dolzarb muammolardan biri — tarqoq va ko'p sonli qonunosti hujjatlarining mavjudligidir. Ijtimoiy munosabatlarni barqaror tartibga solish uchun tarmoq va sohalar bo'yicha yiriklashtirilgan, to'g'ridan-to'g'ri amal qiluvchi kodekslarni (masalan, Tadbirkorlik kodeksi, Ijtimoiy ta'minot kodeksi, Ekologiya kodeksi) qabul qilish jarayonini jadallashtirish zarur. Bu huquq tizimidagi kolliziyalar (ziddiyatlar) sonini keskin kamaytiradi va fuqarolar uchun qonunlarni tushunishni osonlashtiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. – Toshkent: O'zbekiston, 2023.
2. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O'zbekiston strategiyasi. – Toshkent: O'zbekiston, 2021.
3. Saidov A.X. Sravnitelnoye pravovedeniye i pravovaya sistema Uzbekistana. – Tashkent: Adolat, 2022.
4. Tojixonov U., Saidov A. Huquqiy madaniyat nazariyasi. – Toshkent: Sharq, 2020.
5. Inomjonov Sh. Qonun ijodkorligi va huquqiy monitoring mexanizmlari Davlat va huquq jurnali. – 2024. – №2. – B. 15-22.
6. Xamedov I.A. Administrativnoye pravo i boshqaruv munosabatlarini huquqiy tartibga solish samoradorligi. – Toshkent: TSUL, 2023.
7. Odilqoriyev X.T. Davlat va huquq nazariyasi. – Toshkent: Adolat, 2021.
8. Islamov Z.M. Obshchestvo, gosudarstvo, pravo: voprosi teorii i praktiki. – Tashkent: Akademiya MVD, 2019.
9. Karimov M. Qonunchilik texnikasi va normativ hujjatlar sifati Yuridik fanlar axborotnomasi. – 2025. – №1. – B. 45-51.
10. Ruzayev Sh. Innovatsii v zakonotvorcheskoy deyatelnosti Novogo Uzbekistana Pravoviy monitoring va tahlil. – 2026. – №3. – B. 12-19.

